

ÇOCUĞUN KORUNMASI İLKESİ*

Aydın Gülan**

Çocuklara ilişkin idari faaliyetlerin yetersizliği gündemdedir. Üstelik çocuğun ihtiyaçlarının tatmini bakımından bu faaliyetlerin biçimi, niteliği, içeriği bakımından da yeterli ve çok boyutlu tartışma ortamı oluşmamış, çocukların ülkemizdeki mevcut durumlarının envanteri çıkarılamamış, yapılması gerekenler hususunda uzun vadeli ve bilinçli programlar yürürlüğe konulamamıştır.

Hukuk doktrininin bu eksikliği gidermede üzerine düşen bir görev, mevzuatı da irdeleyerek temel ilkeleri belirlemek, bunları işlemek; diğer ilim dallarının bulgularından hareketle mevzuata ek veya değişiklik gerekiyorsa bu hususta çaba ve görüş üretmek olsa gerektir.

Bu kapsamda çocuklara yönelik idari faaliyetlere hakim olması gereken (şimdilik) üç temel ilke hususunda görüşlerimi ilgililere, tartışılması, eksikliklerinin giderilmesi, işlenmesi amacıyla aktarmayı hedef aldım ve ilk ilke olarak "Çocuğun Korunması" bu makaleye konu oldu. Bana göre temel nitelikte olan diğer iki ilkeyi, katılım (çocuğun katılımı ve çocuk için katılım) ile çocuk yararının öncelikli kamu yararı olması ilkeleri hakkındaki görüşlerimi de daha sonra işlemeyi düşünüyorum. Bu makalede, Anayasa'da yer alan düzenlemelere kısaca değindikten sonra, sadece koruma ilkesinin özünün doldurulabilmesi için bir kaç açıdan görüşlerimi sunacağım:

I. ANAYASAL DÜZENLEME

Anayasamızda çocuklarla özel olarak doğrudan ilgili birçok madde yer almaktadır.

* Konferans metnidir.

** Yrd. Doç. Dr., İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi İdare Hukuku Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

41. maddede "Aile toplumun temelidir" denildikten sonra "Devlet, ailenin huzur ve refahı ile özellikle ananın ve çocukların korunması ... için gerekli tedbirleri alır, teşkilatı kurar."

42. maddede eğitim ve öğretim hakkını düzenlerken özellikle 7. paragrafında "Devlet, maddi imkanlardan yoksun başarılı öğrencilerin, öğrenimlerini sürdürebilmeleri amacı ile burslar ve başka yollarla gerekli yardımları yapar. Devlet durumları sebebiyle özel eğitime ihtiyacı olanları topluma yararlı kıla- cak tedbirleri alır" demektedir.

Ayrıca, 56. maddede yeralan sağlık hizmetleri ve çevrenin korunması konusunun, 59. maddede yeralan sporun geliştirilmesi ilkesinin çocukla doğrudan ilgisi bulunmaktadır.

Gençliğin korunmasına yönelik 58. maddede "Devlet, gençleri alkol düş- künlüğünden, uyuşturucu maddelerden, suçluluk, kumar ve benzeri kötü alış- kanlıklardan ve *cehaletten* korumak için gerekli tedbirleri alır" hükmü vardır.

62. madde yabancı ülkelerde çalışan Türk vatandaşlarının çocuklarının eğitimi, kültürel ihtiyaçlarının sağlanması, anavatanla bağlarının korunması ve yurda dönüşlerinde yardımcı olunması da devletimize görev olarak verilmiştir.

Ayrıca Anayasamızın 61/4. maddesinde "Devlet korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbir alır" hükmü vardır. Bu hüküm idari faaliyetlerin amacı bakımından açık bir fikir vermektedir.

Bütün bu maddelere ek olarak Anayasa'nın 5. maddesinin "Devletin temel amaç ve görevleri; ... insanın maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmasıdır." hükmünü de dikkate almak gerekir.

Çocukla doğrudan ilgili Kanunlarımız arasında, başta Medeni Kanun ve Milli Eğitim Kanunu olmak üzere 2828 sayılı **Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu**, 2253 sayılı **Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun**, 2916 sayılı **Özel Eğitime Muhtaç Çocuklar Kanunu** sayılabilir.

Bu mevzuatta çocuğun korunmasının esas alındığını söylemek gerekir. Tüm düzenleme kurgusu koruma faaliyetine yöneliktir. Ancak nasıl?

Özellikle çocuğun fiziki varlığını korumaya çalışırken duygusal yapısına zarar vermek ihtimalini bertaraf edici önlemler düşünülmesi gerekmektedir.

Çocuk sevgi ve nitelikli geliştirici hizmet sunulması gereken bir hukuk süjesidir. En önemli ihtiyacı ise sevgi ve ilgidir. Ancak özellikle ana ve/veya babasını, vasisini, yurt görevlisini buna aykırı davrandıklarında sevgiye mah- kum edebilecek bir mahkeme yoktur.

Kaldı ki, çocuk zaman içinde, sunulan hizmetlerin de etkisiyle yetişir, olgunlaşır, bilinçlenir, hukuk diliyle *temyiz kudretini* edinir yani kendisi için iyi

olan ile kötü olanı ayırdetmesini öğrenir. Bu yüzden kendisine gereği gibi hizmet verilmediğini zamanında değerlendirebilecek bir yapıda da olmayabilir. Ancak çocuğa menfaati gereği diğerek ona rağmen müdahale imkanı tanımanın da sayılamayacak kadar çok sakıncası olabilir.

Üstelik bu hususlarda özellikle aile içi ilişkilere dışarıdan müdahale etmek ve tartışmaya açmak, sonradan telafisi mümkün olmayacak derecede kalpleri kırmakta, bağları zedelemektedir.

Bu yüzden hukukun teknikleri bakımından en yetersiz kaldığı alan, çocuk ve haklarına ilişkin etkili korumanın gerçekleştirilmesi alanıdır. Hukukun temel amacı güçlüye karşı güçsüzü kormak olduğuna göre hem fiziki, hem de hukuki korunma bakımından en güçsüz hukuk süjesi olan çocuğu korumak günümüz hukukunun en büyük gizli problemidir.

II. KORUMANIN ANLAM ve KAPSAMI

A. Çocukları Korumak Konusunda Yapılması Gerekenler

Korumak teriminin içeriğini özellikle “çocuğu korumak” şeklinde kullanılışındaki anlamını belirlemek gerekir. **Korumak, sadece dışarıdan gelebilecek tehlikelerin zarar vermesine engel olmak anlamında değil; aksine aktif, geliştirici ve hizmet sunucu bir tutumu içermelidir.** Dolayısıyla kelime anlamıyla korumak, çocuğa yönelik hizmetlerin önemli, öncelikli ama sadece küçük ve tek bu noktada kaldığında yetersiz bir kısmını oluşturur. Koruma kelimesi yapılması gerekenlerin niteliğini tam olarak ifade edememektedir. Çocuğu dış tehlikelerden korumak şeklinde pasif bir görev değil aksine çocuğa bazı hizmetler sunulması gibi aktif bir konumda bulunma görevi sözkonusudur.

Anayasamızın 61/4 maddesi de bunun bir delili olarak gösterilebilir. Devlet korunmaya muhtaç çocukları (sadece) korur denmemekte, topluma kazandırmak için *her türlü tedbiri* alır denmektedir. Ne gerekiyorsa onu yapacaktır, dolayısıyla sadece pasif bir tutumla dışarıdan gelecek tehlikelere karşı muhafaza etmek değil, aynı zamanda onu geliştirmek için gerekli hizmetleri sunmak şeklinde bir “koruma” olmak durumu sözkonusudur. Bu yüzden çocukların korunması faaliyeti, idari faaliyetler bakımından hem kamu hizmeti, hem kolluk, hem de özendirme ve destekleme faaliyetlerinin yapılmasını gerektiren bir çok boyutluluğu getirmektedir.

B. Korumak İlkesi Çocukları Suçtan Korumak Yanında Suç İşlemekten de Korumak Anlamına Gelmektedir

Önce bu temel ilkede anlaşmak gerekir. Üstelik korumanın konusu da bir farklılık ve özellik gösterir. **Hukuk çocuğu hem kendisine karşı işlenecek**

suçlardan korumalı, hem de onu suç işlemekten korumalıdır. Çünkü bir suç işleyen çocuk, aynı zamanda faili olduğu bu suçun maddi ve manevi etkilerinden ötürü mağduru da olacaktır. Yani ilk bakışta bir çelişki gibi görünse de suç işleyen çocuk da aslında suç işlemekten korunmamış olmak durumuyla karşı karşıyadır. Çünkü o çoğu zaman yaptığıının tüm boyutlarıyla farkında ve bilincinde değildir. Asıl önemlisi suçun farkında olacak, bilinçli davranmış sayılacak bir çocukluk döneminde de bulunsa; işlediği suçun kendisini aşan sebeplerinin baskı ve yönlendirmesine yetişkinlere nazaran daha açık olduğu da unutulmamalıdır.

Temel görev, Anayasa'mızın 5. maddesinde tüm insanlara yönelik olarak Devletin temel amaç ve görevleri arasında sayılmış olan ama çocuk için büyük önem ve öncelik tanıyan "maddi ve manevi varlığının gelişmesi için gerekli şartları hazırlamaya çalışmak", bunun için de gelişiminin önündeki "siyasal, ekonomik ve sosyal engelleri kaldırmaya çalışmak"tır.